

РІЖНЯК

Ренат Ярославович,
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри математики
Кіровоградського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
(м. Кіровоград)

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОБУДОВИ В УКРАЇНІ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА
В КІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ
(КОНТЕКСТ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ)**

У статті досліджується історія правового забезпечення організації побудови в Україні інформаційного суспільства та узагальнення результатів виконання державних і галузевих (освітніх) програм інформатизації на рівні розв'язування важливих функціональних задач: реалізації доступу вищих навчальних закладів до телекомунікаційної мережі Internet та організації технічного захисту електронної інформації в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

В статье исследуется история правового обеспечения организации построения в Украине информационного общества и обобщение результатов выполнения государственных и отраслевых (образовательных) программ информатизации на уровне решения важных функциональных задач: реализации доступа вузов к телекоммуникационной сети Internet и организации технической защиты электронной информации в конце ХХ – в начале ХХІ века.

The article examines the legal history of the organization of building information society in Ukraine and generalization of the results of the government and industry (educational) programs of informatization at solving important functional tasks: realization of access of higher education to the telecommunications network and Internet, technical protection of electronic information at the end XX - XXI century.

Для розуміння та виявлення особливостей наукового обґрунтування і прогнозування подальшого розвитку інформатизації вищої освіти (сукупності взаємопов'язаних процесів (організаційних, управлінських, науково-технічних,

навчальних, виховних), що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб усіх учасників навчально-виховного процесу), необхідним є вивчення еволюції наукової думки про інформатизацію вищої школи України, про встановлення основних закономірностей розвитку науки інформатики, апаратного та програмного забезпечення процесів інформатизації вищих навчальних закладів, про еволюцію правового забезпечення розвитку інформатизаційних процесів у вищій школі. Дослідження з історії інформатики та інформатизації в основному присвячені періодам зародження та становлення науки інформатики, розвитку її технічних засобів. Серед таких досліджень слід назвати наукові праці, присвячені вивченню історії інформатики в СРСР та Україні – роботи Л.Г. Хоменка [1] (розвиток вітчизняної кібернетики та інформатики), І.В. Сергієнка [2] (становлення інформатики), Б.Н. Малиновського [3] (історія обчислювальної техніки), В.І. Онопрієнка та М.В. Онопрієнка [4], [5] (розвиток наукових шкіл з інформатики). Проте історія правового забезпечення організації побудови в Україні інформаційного суспільства та розв'язування глобальних функціональних задач інформатизації вищої школи України: реалізації доступу вищих навчальних закладів до телекомунікаційної мережі Internet та організації технічного захисту електронної інформації в телекомунікаційних мережах періоду кінця ХХ початку ХХІ століття не була предметом систематичних та ґрунтовних досліджень науковців.

В Україні протягом 1992–2011 років в основному була сформована законодавча база, яка забезпечила і забезпечує по теперішній день проведення інформатизаційних процесів у вищих навчальних закладах держави. Процес підготовки, розробки, затвердження та впровадження правового забезпечення процесу інформатизації вищої освіти України нами розбитий на етапи у залежності від цілей та задач, що були реалізовані у законотворчих напрацюваннях. Перший етап (1985–1991 роки) – напрацювання практичного досвіду з документального забезпечення комп'ютерної грамотності учнів середніх навчальних закладів та правових основ широкого впровадження

електронно-обчислювальної техніки в навчальний процес загальноосвітніх шкіл, училищ, технікумів, інститутів та університетів. Результативність цього етапу напрацювання правового забезпечення багато в чому була зумовлена солідністю ресурсів та глобальністю умов та засобів реалізації заходів з набуття комп'ютерної грамотності населенням в межах тодішньої країни СРСР. Другий етап (1992–1998 роки) – створення правового базису інформатизаційних процесів у суспільстві, економіці, управлінні державою, науці та освіті (і, зокрема, у вищій освіті), еволюція, формування та синтез центрального органу виконавчої влади, відповідального за процеси інформатизації. Третій етап (1998–2008 роки) – розробка, затвердження та виконання Національної програми інформатизації; створення правової бази для реалізації регіональних програм інформатизації; створення, затвердження та законодавчий моніторинг виконання галузевих програм інформатизації освіти. Четвертий етап (з 2008 року) – етап законодавчого вдосконалення результатів виконання державних, галузевих та регіональних програм інформатизації на рівні розв'язування важливих функціональних задач.

У даній статті ми маємо за *мету* висвітлити історію правового забезпечення організації побудови в Україні інформаційного суспільства та узагальнення виконання державних і галузевих (освітніх) програм інформатизації на рівні розв'язування важливих функціональних задач: реалізації доступу вищих навчальних закладів до телекомунікаційної мережі *Internet* та організації технічного захисту електронної інформації в телекомунікаційних мережах в період від кінця XX століття до наших днів. Досягнення мети дослідження буде проводитися шляхом розв'язання таких *задач*: а) аналіз законодавчої бази України щодо організації побудови в нашій державі інформаційного суспільства та щодо узагальнення результатів виконання державних і галузевих (освітніх) програм інформатизації на рівні розв'язування згаданих вище функціональних задач; б) визначення основних закономірностей та характеристик правового забезпечення та його значення

для проведення інформатизаційних процесів у вищих навчальних закладах України.

Про орієнтацію України на **створення інформаційного суспільства** та інтеграцію до інформаційного суспільства Європи вперше було законодавчо заявлено в Указі Президента України від 11.06.1998 року «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» [6] та Указі Президента України від 14.09.2000 року [7], яким була схвалена подана Кабінетом Міністрів України «Програма інтеграції України до Європейського Союзу» [8]. Слід відзначити високий ступінь опрацювання деталей та структурних компонентів цього документу, адже структура Програми була визначена з урахуванням досвіду країн-кандидатів на вступ до ЄС. У Програмі охоплено практично всі сфери суспільного життя держави з метою досягнення критеріїв, що впливали з цілей валютного, економічного та політичного союзу держав-членів ЄС і сформульовані Радою ЄС в червні 1993 р. у м. Копенгагені. Тому Програма містила 140 розділів, кожний з яких мав такі частини: а) поточна ситуація (характеризувався поточний рівень готовності України виконати відповідні зобов'язання у конкретній сфері для досягнення головної мети – набуття членства в ЄС, визначався поточний ступінь відповідності нормативно-правових документів України базовим нормам ЄС); б) короткострокові (2000-2001 роки), середньострокові (2002-2003 роки) та довгострокові (2004-2007 роки) пріоритети (формулювався рівень цілей, які мали бути досягнені у відповідний термін; крім конкретних організаційних заходів щодо реформування окремих сфер суспільного життя країни, визначалися найважливіші напрями адаптації законодавства України до законодавства ЄС); в) зазначалися інституційні потреби, фінансові потреби (давалася оцінка ресурсів, необхідних для реалізації визначених пріоритетів). У розділі 13 «Інформаційне суспільство» в якості *короткотермінових пріоритетів (2000-2001 роки)* були намічені такі завдання: а) проведення підготовчих робіт з гармонізації існуючих і розроблення нових нормативно-правових актів про інформатизацію і зв'язок в Україні відповідно до вимог ЄС; б) налагодження

співробітництва з ЄС щодо долучення до проекту побудови інформаційного суспільства; в) створення передумов для обміну інформацією з питань охорони здоров'я, культури та освіти з використанням новітніх інформаційних технологій; г) створення системи управління національними інформаційними ресурсами для забезпечення участі України в проектах щодо побудови інформаційного суспільства; д) проведення семінарів і конференцій та інформування з питань політики і підходів ЄС щодо розвитку інформаційного суспільства. У контексті *середньострокових пріоритетів (2002-2003 роки)* з поміж інших вказувалися: а) налагодження співробітництва з адміністраціями зв'язку держав – членів ЄС і впровадження їх досвіду з питань гармонізації та імплементації законодавства і нормативно-технічних актів до вимог директив ЄС в галузі зв'язку та інформатизації; б) створення умов для входження до глобальних інформаційних систем та сприяння доступу фізичних та юридичних осіб до світових інформаційних ресурсів. Серед *довгострокових пріоритетів (2004-2007 роки)* визначалися: а) необхідність підготовки проекту Кодексу інформатизації України згідно з принципами та вимогами ЄС, де були б визначені: принципи правового регулювання у сфері інформатизації (концепція Кодексу); закономірності створення системи правового регулювання у сфері інформатизації; кодифікація нормативно-правових актів згідно з системою правового регулювання у сфері інформатизації; особливості розробки переліку нормативно-правових актів, достатнього для повного регулювання взаємовідносин особи, суспільства і держави у сфері інформатизації; б) створення національної системи доступу до інформаційних ресурсів структур ЄС та створення умов для забезпечення інформаційної відкритості суспільства.

З метою уточнення та реалізації стратегічних пріоритетів економічного та соціального розвитку України щодо забезпечення сталого економічного зростання, утвердження інноваційної моделі розвитку, соціальної переорієнтації економічної політики та створення передумов для набуття Україною членства в Європейському Союзі Президентом України 28.04.2004

року було видано Указ [9] щодо схвалення «Стратегії економічного та соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» на 2004–2015 роки» [10]. У розділі VII цього документу були визначені стратегічні орієнтири державної політики у сфері розвитку інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури. У якості *пріоритетних завдань* такої політики були визначені такі: а) збереження високих темпів розвитку інфраструктури зв'язку, подальше підвищення інвестиційної привабливості галузей зв'язку та сфери інформатизації, істотне вдосконалення національної системи комунікацій, створення сприятливих умов для доступу широких верств населення до світових інформаційних ресурсів; б) визначення та реалізація заходів щодо широкої комп'ютеризації насамперед навчальних закладів з метою надання вільного доступу до вітчизняних та світових інформаційних ресурсів; в) створення в галузі конкурентного середовища, удосконалення структури управління галуззю, її нормативно-правової бази, адаптація національного законодавства до правових норм ЄС. Серед *структурних завдань* інформатизації вказані були такі: а) розбудова інформаційного суспільства шляхом розвитку інформаційних технологій та інфраструктури телекомунікацій, доступу до національних інформаційних ресурсів та ресурсів глобальних комп'ютерних мереж, завершення формування його інституціональної та організаційної основи; б) розвиток інфраструктури надання інформаційних послуг через мережу Інтернет; в) розроблення нормативно-правових актів та здійснення координації діяльності органів виконавчої влади з питань, пов'язаних з формуванням, використанням та захистом національних інформаційних ресурсів.

Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [11] був логічним продовженням, узагальненням та вдосконаленням розглянутих правових напрацювань. У загальних положеннях до Закону робився висновок про те, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям нашої держави. У Законі на початку

його другого розділу зазначалося, що розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики. З поміж інших стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства були зазначені: забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості; створення загальнодержавних інформаційних систем, насамперед у сферах охорони здоров'я, освіти, науки, культури, охорони довкілля; з поміж основних напрямків розвитку інформаційного суспільства – створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів на основі врахування національних, світоглядних, політичних, економічних, культурних та інших аспектів розвитку України; надання кожній людині можливості для здобуття знань, умінь і навичок з використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки; створення умов для забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності усіх верств населення, створення системи мотивацій щодо впровадження і використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в усіх сферах життя суспільства. У розділі «Очікувані результати» Закону вказувалося, що впровадження основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки дасть можливість забезпечити позитивні зміни в життєдіяльності суспільства і людини, а саме: збільшити рівень захисту прав і свобод людини та її добробуту, активізувати участь громадян в управлінні державою, сприяти розвитку демократії; підвищити конкурентоспроможність України, ефективність державного управління, продуктивність праці у всіх сферах економіки, рівень інформаційної безпеки людини, суспільства, держави, ступінь розвитку інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, зокрема українського сегменту Інтернету; забезпечити перехід економіки до моделі науково-технічного та інноваційного розвитку, збільшити частку наукоємної продукції,

сприяти якості та доступності послуг освіти, науки, культури, охорони здоров'я за рахунок впровадження ІКТ; розширити можливості людини отримувати доступ до національних та світових інформаційних електронних ресурсів; створити нові робочі місця, поліпшити умови роботи і життя людини; поглибити запровадження нормативно-правових засад інформаційного суспільства. Зауважимо, що основні матеріали даного Закону були заздалегідь обговорені на парламентських слуханнях [12].

На основі Закону [11] Кабінетом Міністрів України було прийнято відповідний план втілення цього Закону в життя (розпорядження [13]). Серед інших заходів, запланованих розпорядженням [13] для виконання у 2007–2015 роках, передбачалися розробка та запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства; розробка Інформаційного кодексу України та Закону України «Про електронну комерцію»; внесення змін до Законів України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) України», «Про видавничу справу», «Про інформаційні агентства», «Про звернення громадян»; підготовка проектів нормативно-правових актів з питань: а) впровадження механізмів та регламентів надання органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування інформаційних послуг юридичним та фізичним особам через Інтернет; б) забезпечення безпеки інформаційних ресурсів, розробка порядку виявлення, попередження, оцінювання та прогнозування загроз безпеці державних інформаційних ресурсів, визначення рівня захисту інформації від несанкціонованих дій в інформаційно-телекомунікаційних системах; в) визначення загальних вимог до програмних продуктів, які закупаються та створюються на замовлення державних органів, у тому числі щодо захисту прав інтелектуальної власності. Крім того, планами Кабінету Міністрів на вказаний період було передбачено забезпечення функціонування Національного реєстру інформаційних ресурсів, підготовку пропозицій щодо прискорення розвитку комп'ютерної інфраструктури на основі *GRID*, створення мережі пунктів колективного доступу до глобальних інформаційних систем з використанням широкосмугових технологій,

забезпечення викладання з використанням мультимедійних технологій предметів і дисциплін у середніх та вищих навчальних закладах, розробку навчальних програм з підготовки спеціалістів у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій з урахуванням сучасного стану їх розвитку, запровадження у вищих навчальних закладах відповідно до потреб ринку підготовки фахівців за новими спеціальностями у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій, формування на базі навчальних і науково-дослідних закладів загальнодержавної мережі дистанційної освіти з використанням електронних бібліотечних фондів, здійснення заходів щодо подальшої розбудови національної науково-освітньої телекомунікаційної мережі УРАН та її інтеграції до Транс'європейської електронної науково-освітньої мережі *GEANT*.

На момент прийняття Закону «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [11] сфера інформаційно-комунікаційних технологій та розвитку інформаційного суспільства регулювалася такими базовими законами України: «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [14], «Про Національну програму інформатизації» [15], «Про електронні документи та електронний документообіг» [16] (Закон встановлював основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів; дія цього Закону поширювалася на відносини, що виникали у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів), «Про електронний цифровий підпис» [17] (Закон визначав правовий статус електронного цифрового підпису та регулював відносини, що виникали при використанні електронного цифрового підпису; згідно Закону електронний цифровий підпис призначений для забезпечення діяльності фізичних та юридичних осіб, яка здійснюється з використанням електронних документів).

Інформаційне законодавство України сфери інформаційно-комунікаційних технологій та розвитку інформаційного суспільства у 2010 році поповнилося

Законом України «Про захист персональних даних» [18], який був призначений для врегулювання відносин, пов'язаних із захистом персональних даних під час їх обробки. Дія цього Закону не поширювалася на діяльність зі створення баз персональних даних та обробки персональних даних у цих базах: фізичною особою – виключно для непрофесійних особистих чи побутових потреб; журналістом – у зв'язку з виконанням ним службових чи професійних обов'язків; професійним творчим працівником – для здійснення творчої діяльності. У Законі були визначені терміни, в тому числі: *персональні дані* – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована; *суб'єкт персональних даних* – фізична особа, стосовно якої відповідно до закону здійснюється обробка її персональних даних; *обробка персональних даних* – будь-яка дія або сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопиченням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу. Законом визначався *уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних* – центральний орган виконавчої влади, до повноважень якого належить захист персональних даних.

У 2011 році законодавство України у контексті побудови інформаційного суспільства було оновлене з прийняттям Закону України «Про доступ до публічної інформації» [19] та нової редакції Закону України «Про інформацію» [20], які були затверджені 13 січня 2011 року Верховною Радою України та набрали чинності 10 травня 2011 року.

Нова редакція Закону України «Про інформацію», як базового нормативно-правового акту в інформаційній сфері, надавала нове визначення інформації – як будь-яких відомостей та/або даних, які могли бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Цим Законом був передбачений поділ за змістом інформації на такі *види*: інформація про фізичну

особу, інформація довідково-енциклопедичного характеру, інформація про стан довкілля (екологічна інформація), інформація про товар (роботу, послугу), науково-технічна інформація, податкова інформація, правова інформація, статистична інформація, соціологічна інформація та інші види інформації. Зокрема, *науково-технічна інформація* означалася як будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, що могли бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді; а *інформація довідково-енциклопедичного характеру* – систематизовані, документовані, публічно оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище.

Основною метою Закону України «Про доступ до публічної інформації» було створення механізму реалізації права кожного на доступ до публічної інформації. Він містив перелік гарантій дотримання прав на надання публічної інформації, поетапний порядок доступу до неї, надавав визначення таким поняттям, як конфіденційна, таємна та службова інформація, регламентував порядок її отримання, визначав порядок і строки подачі та задоволення запиту на інформацію, а також процедуру оскарження рішень, дій чи бездіяльності розпорядників інформації.

З 12 травня 2011 року набрали чинності Укази Президента № 547 «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» [21] та № 548 «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України» [22], які були прийняті для забезпечення безумовного виконання органами виконавчої влади Закону України «Про доступ до публічної інформації» та реалізації конституційного права особи вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.

Крім того, на виконання плану заходів, що заплановані у розпорядженні Кабінету Міністрів України [13], останнім була прийнята постанова № 869

«Про затвердження загальних вимог до програмних продуктів, які закуповуються та створюються на замовлення державних органів» [23], розроблені рекомендації щодо використання Інтернету під час проведення опитувань, підготовлені пропозиції Державним комітетом з інформатизації щодо внесення змін до системи державних статистичних спостережень з метою створення системи моніторингу розвитку інформаційного суспільства.

Однак варто зазначити, що не дивлячись на всю важливість прийнятих правових актів, чинна нормативно-правова база сфери інформаційно-комунікаційних технологій та розвитку інформаційного суспільства (що і відзначається у аналітичній доповіді вчених Національного інституту стратегічних досліджень [24]) залишалася неповною, неефективною та суперечливою через відсутність трьох систематизуючих нормативних документів: *Інформаційного кодексу України*, до якого мали б бути включені розділи, зокрема про правову охорону прав на зміст комп'ютерних програм, удосконалення захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі авторського права при розміщенні та використанні творів у мережі Інтернет, про охорону баз даних, дистанційне навчання тощо (необхідність розробки кодексу законодавчо була закріплена у Законі України [11]), *Стратегії розбудови інформаційного суспільства* (у якій визначалися б основні параметри нового типу суспільства, пріоритети розвитку, конкретні цілі та механізми їх досягнення) та *Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства* (яка відігравала б роль інструменту моніторингу й оцінки ситуації у сфері розвитку інформаційних технологій та розвитку інформаційного суспільства в Україні). Крім того, мало бути розв'язане питання про включення *проблеми ІТ-розвитку України* в п'ятірку головних пріоритетних напрямків державної політики (у тому числі на рівні законодавчої підтримки підготовки фахівців ІТ-галузі у вищих навчальних закладах).

Створення правового забезпечення узагальнення результатів виконання державних і галузевих (освітніх) програм інформатизації проводилося у контексті організації розв'язування таких п'яти важливих функціональних

задач – а) розвиток інформаційної мережі Інтернет та реалізація доступу вищих навчальних закладів до цієї мережі; б) організація захисту електронної інформації; в) впровадження новітніх інформаційних технологій у вищій освіті; г) розвиток системи дистанційного навчання у вищій школі; д) розв’язання проблем легалізації програмного забезпечення. Розглянемо еволюцію створення нормативно правового забезпечення для розв’язання перших двох із названих задач.

Історія нормативно-правового забезпечення розвитку в Україні національної мережі Інтернет розпочалася у 2000 році з Указу Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [25], відповідно до якого розвиток національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет, забезпечення широкого доступу до цієї мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів державної політики в сфері інформатизації. У зв’язку з цим основними завданнями щодо розвитку національної складової мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні були визначені такі:

- створення у найкоротші строки належних економічних, правових, технічних та інших умов для забезпечення широкого доступу громадян, навчальних закладів, наукових та інших установ і організацій усіх форм власності, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб’єктів підприємницької діяльності до мережі Інтернет;

- розширення та вдосконалення подання у мережі Інтернет об’єктивної політичної, економічної, правової, екологічної, науково-технічної, культурної та іншої інформації про Україну, зокрема тієї, що формується в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, навчальних закладах, наукових установах та організаціях, архівах, а також бібліотеках, музеях, інших закладах культури, розширення можливостей для доступу в установленому

порядку до інших національних інформаційних ресурсів, постійне вдосконалення способів подання такої інформації;

- забезпечення конституційних прав громадян на вільне збирання, зберігання, використання та поширення інформації, свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань;

- забезпечення державної підтримки розвитку інфраструктури надання інформаційних послуг через мережу Інтернет; створення умов для розвитку підприємницької діяльності та конкуренції у галузі використання каналів електронного зв'язку, створення можливостей для задоволення на пільгових умовах потреб у зазначених послугах навчальних закладів, наукових установ та організацій, громадських організацій, а також бібліотек, музеїв, інших закладів культури, закладів охорони здоров'я, включаючи розташованих у сільській місцевості;

- розвиток та впровадження сучасних комп'ютерних інформаційних технологій у системі державного управління, фінансовій сфері, підприємницькій діяльності, освіті, наданні медичної та правової допомоги та інших сферах;

- вирішення завдань щодо гарантування інформаційної безпеки держави, недопущення поширення інформації, розповсюдження якої заборонено відповідно до законодавства;

- вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів всіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів.

Взятий курс на створення правового забезпечення для розвитку в Україні національної мережі Інтернет був підтверджений прийнятим 16.01.2003 року Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [26], у якому серед стратегічних пріоритетних напрямків інноваційної

діяльності був названий розвиток телекомунікацій, а у якості середньострокових пріоритетних напрямків такої діяльності вказані в тому числі розвиток комп'ютерних та телекомунікаційних технологій; волоконно-оптичних систем, світлосигнальної та інформаційної апаратури (у 2011 році був прийнятий новий Закон «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [27], але зазначені вище телекомунікаційні акценти у визначенні пріоритетів залишилися незмінними).

Основним законом, що став регулювати повноваження держави щодо управління та регулювання діяльності у сфері телекомунікацій, а також права, обов'язки та засади відповідальності фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у даній діяльності або користуються телекомунікаційними послугами, був Закон України «Про телекомунікації» [28], прийнятий Верховною Радою України 18.03.2003 року (про важливість цього акту та про складність об'єкту правового унормування говорять більше двадцяти змін, що вносилися вищим законодавчим органом до Закону протягом 2003-2012 років). У статті 1 Закону [28] були визначені основні терміни, що стосуються сфери телекомунікацій, в тому числі *Інтернет, інформаційна система загального доступу, інформаційна безпека телекомунікаційних мереж, оператор комунікацій, провайдер телекомунікацій, телекомунікаційна мережа*. У першій главі Закону чітко зазначені його мета, сфера дії, принципи діяльності у сфері телекомунікацій, мова телекомунікацій, охорона таємниці кореспонденції та безпека комунікацій. Друга глава Закону присвячена визначенню повноважень органів управління у сфері телекомунікацій – Кабінету Міністрів України та Центрального органу виконавчої влади в галузі зв'язку. У главі III означається державне регулювання у сфері телекомунікацій та визначається орган такого державного регулювання – Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Наступні глави Закону присвячені особливостям організації функціонування телекомунікацій, у тому числі упорядкуванню умов застосування технічних засобів телекомунікацій, визначенню телекомунікаційних мереж, встановленню прав та обов'язків

споживачів телекомунікаційних послуг, описові правових основ діяльності операторів та провайдерів телекомунікацій, регулюванню доступу до ринку телекомунікацій, розкриттю принципів взаємоз'єднання телекомунікаційних мереж, описові порядку надання та отримання телекомунікаційних послуг.

Закон [28] по суті не був законом прямої дії, а містив ряд норм, у яких були посилання на інші законодавчі акти. Коротко перелічимо ці посилання та назвемо законодавчі акти, у яких ці посилання були реалізовані.

1. У частині першій статті 9, де йдеться про безпеку комунікацій, не роз'яснювалося поняття «іншої кореспонденції». У прийнятому Верховною Радою 22.05.2003 року Законі України «Про електронні документи та електронний документообіг» [16] до «іншої кореспонденції» відносилася електронна пошта, яка передається від відправника до одержувача за допомогою найрізноманітніших поштових сервісів; в цьому випадку мають місце традиційні для звичайних телекомунікаційних послуг відправник та одержувач повідомлення, а також оператор, в якості яких виступають інтернет-провайдери.

2. Телекомунікаційні системи, а тим більше комп'ютерні системи, що забезпечували роботу поштових сервісів електронного документообігу, відносилися до класу автоматизованих систем. Забезпечення захисту інформації в автоматизованих системах, а значить і забезпечення збереження таємниці, регламентувалося Законом України «Про захист інформації в АС», зміни до якого були прийняті Верховною Радою України 31.05.2005 року у вигляді Закону України [29]. Цим Законом були внесені доповнення в закон України «Про захист інформації в АС», які врегулювали відносини, пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки телекомунікаційних мереж.

3. В статті 34 Закону [28] була норма, яка спрямовувалася на захист персональної інформації абонента. Ця норма закону вимагала письмової згоди абонента на публічне розповсюдження інформації особистого характеру. Крім того, в цій статті Закону декларувалася відповідальність операторів за збереженість відомостей про споживача, які отримані при укладенні договору,

при наданні телекомунікаційних послуг і т.п. Проте ні регламентації, ні вимог до забезпечення схоронності зазначеної інформації в Законі [28] не були визначені. Це питання було розв'язане пізніше в результаті прийняття 01.06.2010 року Закону України «Про захист персональних даних» [18], в якому досить повно були врегульовані відносини, пов'язані із забезпеченням захисту персональних даних.

4. У другій частині статті 9 Закону [28] була така норма: «Знімання інформації з телекомунікаційних мереж забороняється, крім випадків, передбачених законом». В парламенті розглядався законопроект «Про моніторинг телекомунікацій» [30]. В цілому, цей законопроект був покликаний врегулювати всі відносини, пов'язані з законним перехопленням інформації з телекомунікаційних каналів. Однак, у грудні 2003 року Закон [30] був повернутий на доопрацювання як такий, що не відповідав законодавству Європейського Союзу та зобов'язанням України перед Радою Європи, а 08.02.2005 року відкликаний.

5. У пункті 10 статті 15 Закону було визначено, що центральний орган виконавчої влади у галузі зв'язку розробляє Концепцію розвитку телекомунікацій України. Така Концепція була розроблена і затверджена розпорядженням [31] Кабінету Міністрів України від 07.06.2006 року. У загальних положення Концепції визначено, що «Концепція розвитку телекомунікацій України» є інструментом реалізації державної політики у сфері телекомунікацій щодо координації діяльності державних органів та підприємств, установ і організацій, пов'язаних з розвитком телекомунікаційних мереж в Україні. Покладено, що положення цієї Концепції повинні враховуватися органами виконавчої влади під час розробки та затвердження концептуальних і програмних документів з питань розвитку спеціальних, відомчих або корпоративних телекомунікаційних мереж.

Таким чином, розробка та затвердження нормативно-правового забезпечення розвитку в Україні національної мережі Інтернет та телекомунікацій тривали протягом 12 років. Як результат – майже повністю (за

виключенням закону «Про моніторинг телекомунікацій») вибудована система Законів України, що регулюють правову основу діяльності у сфері телекомунікацій. Конституційне право людини на інформацію було закріплене в основному законі України та інших нормативно-правових актах ([15]-[20], [25]-[30]) і, вочевидь, поширювалося на інформаційні права людини, що виникали при використанні Інтернет. А тому процеси отримання, поширення, пошук, продукування інформації, інші процеси, пов'язані із використанням інформації, були протягом цього періоду відображені в національному законодавстві. Враховуючи той факт, що нормативно-правові документи держави були присвячені формуванню національної політики в галузі побудови інформаційного суспільства, причому це завдання сприймалося не як данина моді, а як необхідна умова розвитку суспільства, то стає очевидним, що головна увага під час розробки нормативної бази розвитку в Україні національної мережі Інтернет та телекомунікацій приділялася соціальній стороні розвитку Інтернет.

Розглянемо тепер історію розробки та затвердження нормативно-правового забезпечення для організації захисту електронної інформації в телекомунікаційних мережах України (в тому числі освітніх). Законодавча організація розв'язання саме цієї функціональної задачі інформатизації характеризується наявністю структурованої (на законодавчому рівні) ієрархії керівних документів державної політики, за якої масиву керівних документів властива загальна логіка (коли до ідентичних за видом документів застосовано аналогічні підходи та встановлено взаємну підпорядкованість різних видів документів, а керівні документи державної політики – доктрини, концепції, стратегії, програми, національні проекти, плани – є результатами процесу стратегічного планування) [33].

Одним з перших нормативних документів, що стосуються організації захисту електронної інформації в телекомунікаційних мережах України була Постанова Президії Верховної Ради України від 24.04.1992 року «Про розробку пакету проектів законів з проблем інформатизації і захисту інформації» [34], у

якій давалося доручення Кабінету Міністрів України до 1 вересня 1992 року розробити і внести на розгляд Верховної Ради України пакет проектів законів з проблем інформатизації та захисту інформації, інформаційного забезпечення економічного та соціального розвитку, захисту прав громадян в умовах інформатизації, державної та комерційної таємниць, визначення відповідальності за правопорушення під час роботи з інформацією, реформи в документуванні, контролю над експортом інформаційних ресурсів, доступу до інформації. Не аналізуючи зміст Постанови на предмет реальності завдання для Кабінету Міністрів, констатуємо позитив, який полягає в тому, що необхідність розробки та ухвалення таких документів Верховною Радою України на той час усвідомлювалася. Крім того, факт передумання у часі розробки правового забезпечення для організації захисту інформації в телекомунікаційних мережах по відношенню до розробки нормативно-правових актів про організацію самих телекомунікаційних мереж говорить про вірне та продумане розставлення акцентів та визначення пріоритетів в організації державної телекомунікаційної інфраструктури (кому потрібна побудована і ніяк не захищена система телекомунікацій?).

Першим законодавчим актом у сфері організації захисту інформації став Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [35], який був прийнятий Верховною Радою України 5 липня 1994. В статті 1 Закону серед інших термінів було наведене трактування термінів: «*технічний захист інформації*» (вид захисту інформації, спрямований на забезпечення за допомогою інженерно-технічних заходів та/або програмних і технічних засобів унеможливлення витоку, знищення та блокування інформації, порушення цілісності та режиму доступу до інформації), «*криптографічний захист інформації*» (вид захисту інформації, що реалізується шляхом перетворення інформації з використанням спеціальних (ключових) даних з метою приховування/відновлення змісту інформації, підтвердження її справжності, цілісності, авторства тощо), «*інформаційна (автоматизована) система*» (організаційно-технічна система, в якій

реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів), «телекомунікаційна система» (сукупність технічних і програмних засобів, призначених для обміну інформацією шляхом передавання, випромінювання або приймання її у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб). У Законі в якості суб'єктів відносин, пов'язаних із захистом інформації, названі власник інформації, власник системи, користувачі та спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань організації спеціального зв'язку та захисту інформації і підпорядковані йому регіональні органи. Крім того, у Законі обумовлювалися порядок доступу до інформації в системі, відносини суб'єктів, пов'язаних із захистом інформації, умови обробки інформації в системі та правила забезпечення захисту інформації в системі. Протягом 2004-2009 років до Закону [35] приймалися Верховною Радою зміни, що в основному стосувалися визначення повноважень центрального органу виконавчої влади з питань організації спеціального зв'язку та захисту інформації.

Продовженням правового упорядкування організації захисту електронної інформації стала Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про технічний захист інформації в Україні» [36], видана 9 вересня 1994 року. Затвержене Положення визначало порядок технічного захисту інформації, що містила відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави. У Положенні докладно давався опис системи технічного захисту інформації, порядку технічного захисту інформації з обмеженим доступом на об'єктах різного призначення, під час створення зразків продукції та технологій для державних потреб; крім цього, Положення містило детальну характеристику організації контролю за ефективністю технічного захисту інформації. Через зміну науково-технічних умов захисту інформації Постанова [36] втратила чинність згідно Постанови Кабінету Міністрів № 281 від 13.03.2002 року.

8 жовтня 1997 року Кабінетом Міністрів України була прийнята Концепція технічного захисту інформації в Україні [37], яка визначала основи державної політики у сфері захисту інформації інженерно-технічними заходами і мала забезпечити єдність принципів формування і проведення такої політики в усіх сферах життєдіяльності особи, суспільства та держави і служити підставою для створення програм розвитку сфери технічного захисту інформації. У Концепції технічний захист інформації вперше трансливався як складова частина забезпечення національної безпеки України. Система технічного захисту інформації в Україні згідно Концепції визначалася як сукупність суб'єктів, об'єднаних цілями та завданнями захисту інформації інженерно-технічними заходами, нормативно-правова та матеріально-технічна бази. У Концепції [37] зазначалося, що правову основу забезпечення технічного захисту інформації в Україні становили на той момент Конституція України, Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, Закони України «Про інформацію» (у варіанті 1992 року), «Про доступ до публічної інформації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про державну таємницю», «Про науково-технічну інформацію». У Концепції були визначені принципи формування і проведення державної політики у сфері технічного захисту інформації, основні функції організаційних структур системи технічного захисту інформації та основні напрями державної політики у сфері захисту інформації.

Протягом 1998–2001 років Президентом України було видано ряд Указів, якими регулювались різні акценти правового забезпечення захисту інформації у телекомунікаційних мережах України: «Про деякі заходи щодо захисту інтересів держави в інформаційній сфері» [38] (Указом обумовлювалася специфіка виходу до закордонних мереж передачі даних), «Про Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні» [39] (Указом затверджувалося відповідне Положення, яке визначало порядок здійснення криптографічного захисту інформації з обмеженим доступом, розголошення якої може завдати шкоди державі, суспільству або особі; у

Положенні визначено, що державну політику у сфері криптографічного захисту інформації реалізує Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України), «Про Положення про технічний захист інформації на Україні» [40] (Указом затверджувався новий текст Положення про технічний захист інформації; покладено, що Служба безпеки України стає правонаступником Державного комітету України з питань державних секретів; визначено, що технічний захист інформації здійснюється щодо органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів управління Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених згідно із законодавством України, відповідних підприємств, установ, організацій), «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави» [41] (Указ містив рішення про утворення у складі Служби безпеки України Департаменту спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації з покладенням на нього реалізацію державної політики у сфері захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних, криптографічного та технічного захисту інформації), «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 липня 2001 року «Про заходи щодо захисту національних інтересів в галузі зв'язку та телекомунікацій»» [42] (Указом вводилося в дію відповідне рішення Ради національної безпеки і оборони України, у якому ставляться завдання щодо вдосконалення державного регулювання та державної статистичної звітності в інформаційній сфері, надання пропозицій інноваційного розвитку зв'язку та телекомунікацій), «Про деякі заходи щодо захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних» [43] (Указом визначався порядок підключення органів виконавчої влади, інших державних органів, а також підприємств, установ та організацій, які одержують, обробляють, поширюють і зберігають інформацію, що була об'єктом державної власності та охоронялася згідно із законодавством; цим Указом визначалася втрата чинності Указу [38]).

У 2009 році Президентом України були видані ще два Укази, які стосувалися забезпечення інформаційної безпеки держави. Указом «Про

Доктрину інформаційної безпеки» [44] затверджувалася відповідна Доктрина (вперше за всю історію створення нормативно-правового забезпечення інформаційної сфери з'являється новий вид керівного документу). У загальних положення Доктрини робився висновок, що інформаційна безпека є невід'ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки; водночас інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки; саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки. У Доктрині визначалися основна мета реалізації її положень (створення в Україні розвиненого національного інформаційного простору і захист її інформаційного суверенітету), принципи забезпечення інформаційної безпеки України, називалися життєво важливі інтереси України в інформаційній сфері, вказувалося на реальні та потенційні загрози інформаційній безпеці України (в тому числі у науково-технологічній сфері: зниження наукового потенціалу в галузі інформатизації та зв'язку; низька конкурентоспроможність вітчизняної інформаційної продукції на світовому ринку; відтік за кордон наукових кадрів та суб'єктів права інтелектуальної власності; недостатній захист від несанкціонованого доступу до інформації внаслідок використання іноземних інформаційних технологій та техніки; неконтрольована експансія сучасних інформаційних технологій, що створює передумови технологічної залежності України), визначалися напрями державної політики у сфері інформаційної безпеки (в тому числі у науково-технологічній сфері: забезпечення технологічної конкурентоспроможності України у сфері інформатизації та зв'язку; розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва в сфері забезпечення захисту інформації у міжнародних телекомунікаційних системах; удосконалення системи охорони та захисту права інтелектуальної власності; науково-технологічний супровід формування і розвитку в Україні інформаційного суспільства з урахуванням вимог забезпечення інформаційної безпеки України; розширення можливостей доступу громадян до світового

інформаційного простору, зокрема до наукової та науково-технічної інформації).

Указом Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України»» [45] затверджувалося відповідне рішення РНБО. Крім комплексу питань щодо реалізації державної політики в галузі цифрового телебачення та відповідного забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері ставилося завдання щодо розробки та внесення у шестимісячний термін на розгляд Верховної Ради України проект Концепції національної інформаційної політики, яка визначала б основні напрями, засади і принципи національної політики та механізми її реалізації, а також пріоритети розвитку інформаційної сфери (в подальшому така концепція була розроблена та подана на розгляд Верховної Ради України, але її Постановою № 3590 від 05.07.2011 року була відхилена).

У 2010-2011 роках зміст законодавства щодо забезпечення інформаційного захисту поповнився Законом України «Про захист персональних даних» [18], у якому були прописані права та обов'язки суб'єктів відносин, пов'язаних із персональними даними: суб'єкта персональних даних, володільця бази персональних даних, розпорядника бази персональних даних, третьої особи, уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних; та новою редакцією Закону України «Про інформацію» [20], у якому внесені доповнення до Закону 1992 року в тому числі щодо трактування захисту інформації (комплекс правових, організаційних, інформаційно-телекомунікаційних засобів і заходів, спрямованих на запобігання неправомірним діям щодо інформації), визначене забезпечення інформаційної безпеки України як один з основних напрямів державної інформаційної політики, означене поняття інформації з обмеженим доступом.

Таким чином, з 1994 по 2011 роки в Україні вибудована система нормативного-правового забезпечення організації захисту електронної інформації в телекомунікаційних мережах України. Враховуючи, що серед них

є різні види документів (доктрина, концепції, основні засади, стратегії, програми), можна вважати, що сукупно за своєю структурою вони складають картину перспективного бачення розвитку інформаційної безпеки країни та ресурсів, необхідних для досягнення стабільності у питаннях інформаційної безпеки. Не будемо аналізувати змістовну повноту розкритої сукупності законодавчих актів (наприклад, проблема відсутності Закону «Про моніторинг комунікацій», або проблема відсутності транслювання у законодавстві поняття «кіберзлочинність» та існування пов'язаних з цим потенційних ризиків для безпеки України), адже це проблеми сьогодення та завтрашнього дня, а не історії. Тим більше, що досить ретельний аналіз вказаних проблем робиться політиками та відповідними фахівцями (наприклад, [46]).

Таким чином, у результаті дослідження історії правового забезпечення організації побудови в Україні інформаційного суспільства та узагальнення результатів виконання державних і галузевих (освітніх) програм інформатизації на рівні розв'язування важливих функціональних задач можемо сформулювати такі висновки.

1. Нормативно-правова база досягнення мети щодо глобального застосування інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах функціонування держави (в тому числі у вищій освіті) та розвитку інформаційного суспільства є неповною та суперечливою через відсутність трьох систематизуючих нормативних документів: Інформаційного кодексу України, Стратегії розбудови інформаційного суспільства та Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства. Враховуючи той факт, що сучасні зміни в освіті взагалі, а отже і у вищій освіті, спричинені низкою соціальних, культурних, політичних та економічних обставин (зокрема вони викликані переходом людства до нового типу цивілізації – інформаційного суспільства), вища освіта як соціальний інститут відповідно реагує на всі суспільні зрушення. А тому очевидним є вплив відсутності названих систематизуючих документів на проходження процесів інформатизації вищої освіти.

2. У контексті активного використання мережі як глобального інформаційного середовища перед Україною постало питання законодавчого врегулювання нових інформаційних відносин, що виникають у системах «людина – Інтернет» та «державний заклад освіти – Інтернет». Конституційне право людини на інформацію закріплене в основному законі України та інших нормативно-правових актах і, вочевидь, поширюється на інформаційні права людини та аналогічні права освітніх навчальних закладів, що виникають при використанні Інтернет. А тому всі процеси, пов'язані із використанням інформації, досить повно та системно були відображені в національному законодавстві протягом періоду 1992–2012 роки. Більше того, важливим у еволюції створення та затвердження нормативно-правових актів держави є те, що основна увага під час розробки нормативної бази розвитку в Україні національної мережі Інтернет та телекомунікацій приділялася саме соціальній стороні розвитку Інтернет.

3. Процесу створення та затвердження нормативно-правових актів для організації захисту електронної інформації в телекомунікаційних мережах України був властивий системний підхід, адже законодавча організація розв'язання саме цієї функціональної задачі інформатизації (в тому числі інформатизації галузі вищої освіти) характеризується наявністю структурованої ієрархії керівних документів державної політики (доктрини, концепції, стратегії, програми, національні проекти, плани), за якої до ідентичних за видом документів застосовано аналогічні підходи та встановлено взаємну підпорядкованість різних видів документів, а керівні документи державної політики є результатами процесу системного стратегічного планування.

Список використаної літератури

1. *Хоменко Л. Г.* История отечественной кибернетики и информатики. Монография / Л. Г. Хоменко ; Ин-т кибернетики им. В. М. Глушкова НАН Украины. – К., 1998. – 455 с.
2. *Сергієнко І. В.* Становлення і розвиток досліджень з інформатики / І. В. Сергієнко. – К. : Наук. думка, 1998. – 204 с.
3. *Малиновский Б. Н.* История вычислительной техники в лицах / Б. Н. Малиновский. – К. : Фирма «Кит», ПТОО А.С.К., 1995. – 384 с.

4. Онопрієнко В. І. Інформатика в Україні : історія, наукові школи, сучасні проблеми / В. І. Онопрієнко, В. П. Соловійов, М. В. Онопрієнко // Наука та наукознавство. – 2004. – № 4. – С. 148–150.

5. Онопрієнко М. В. Інформатизація в контексті філософсько-методологічного дослідження інформатики / М. В. Онопрієнко. – К. : Софія-Оранта, 2007. – 212 с.

6. Указ Президента України від 11.06.1998 р. № 615/98 «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

7. Указ Президента України від 14.09.2000 р. № 1072/2000 «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000>

8. «Програма інтеграції України до Європейського Союзу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00>

9. Указ Президента України від 28.04.2004 р. № 493/2004 «Про Стратегію економічного та соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/493/2004>

10. «Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом Європейської інтеграції» на 2004-2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/493%D0%B0/2004>

11. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. № 537-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/537-16>

12. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 01.12.2005 р. № 3175-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3175-15/ed20070109>

13. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2007 р. № 653-р «Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/653-2007-%D1%80>

14. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 р. № 75 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>

15. Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 р. № 74 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>

16. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

17. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. № 852 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
18. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
19. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13.01.2011 р. № 2939 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
20. Закон України «Про внесення змін до Закону України Про інформацію» від 13.01.2011 р. № 2938 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2938-17>
21. Указ Президента України від 05.05.2011 р. № 547 «Питання забезпечення органами виконавчої влади доступу до публічної інформації» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/547/2011>
22. Указ Президента України від 05.05.2011 р. № 548 «Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації в допоміжних органах, створених Президентом України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/548/2011>
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2009 р. № 869 «Про затвердження загальних вимог до програмних продуктів, які закуповуються та створюються на замовлення державних органів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/869-2009-%D0%BF>
24. Інформаційне суспільство в Україні : глобальні виклики та національні можливості : аналітична доповідь / Д. В. Дубовов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД, 2010. – 64 с.
25. Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000 «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/928/2000>
26. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 р. № 433 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/433-15>
27. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 р. № 3715 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
28. Закон України «Про телекомунікації» від 18.11.2003 р. № 1280 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>
29. Закон України «Про внесення змін до закону України Про захист інформації в автоматизованих системах» від 31.05.2005 р. № 2594 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2594-15>

30. *Проект* Закону Про моніторинг телекомунікацій (реєстраційний номер 4042 від 07.08.2003 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=1565

31. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України від 07.06.2006 р. № 316-р «Про схвалення концепції розвитку телекомунікацій в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/316-2006-%D1%80/page>

32. *Спільна* Постанова Президії Національної Академії наук України і Колегії Міністерства освіти України від 20 червня 1997 року «Про створення асоціації користувачів телекомунікаційної мережі і «Центру Європейської інтеграції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uran.net.ua/archives/97jun-postanova/index.htm>

33. *Оптимізація* структури керівних документів державної політики (на прикладі інформаційної сфери): аналітична доповідь / Баровська А. В. – К. : НІСД, 2011. – 46 с.

34. *Постанова* Президії Верховної Ради України від 24.04.1992 року № 2212 «Про розробку пакету проектів законів з проблем інформатизації і захисту інформації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2212-12>

35. *Закон* України від 5 липня 1994 року № 80 «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80>

36. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 9 вересня 1994 року № 632 «Про затвердження Положення про технічний захист інформації в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/632-94-%D0%BF>

37. *Постанова* Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 1997 року № 1126 «Про затвердження Концепції технічного захисту інформації в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1126-97-%D0%BF>

38. *Указ* Президента України від 22.04.1998 р. № 346 «Про деякі заходи щодо захисту інтересів держави в інформаційній сфері» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/346/98>

39. *Указ* Президента України від 22.05.1998 р. № 505 «Про Положення про порядок здійснення криптографічного захисту інформації в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/505/98>

40. *Указ* Президента України від 27.09.1999 р. № 1229 «Про Положення про технічний захист інформації на Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1229/99>

41. *Указ* Президента України від 10.04.2000 р. № 582 «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/582/2000>

42. *Указ* Президента України від 23.08.2001 р. № 731 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 липня 2001 року «Про заходи

щодо захисту національних інтересів в галузі зв'язку та телекомунікацій»»
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/731/2001>

43. *Указ* Президента України від 24.09.2001 р. № 891 «Про деякі заходи щодо захисту державних інформаційних ресурсів у мережах передачі даних»
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/891/2001>

44. *Указ* Президента України від 08.07.2009 р. № 514 «Про Доктрину інформаційної безпеки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>

45. *Указ* Президента України від 23.04.2008 р. № 377 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 21 березня 2008 року «Про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України»
[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/377/2008>

46. *Дубов Д.В.* Кібербезпека : світові тенденції та виклики для України : аналітична доповідь / Дубов Д. В., Ожеван М. А. – К. : НІСД, 2011. – 30 с.